

Puheterapia perustason sosiaali- ja terveydenhuollossa

Suomen sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä on murroksessa. Puheterapia on osa suomalaista sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää, mutta puheterapian sisältö ei ole kaikille alan toimijoillekaan tuttu. Siksi olemme laatineet kuvauksen siitä, mitä perustason puheterapiapalvelun tulisi sisältöltään ja laajuudeltaan olla.

Mitä puheterapia on?

Puheterapia on kuntoutusmuoto, jonka tarkoituksena on auttaa kommunikointi-, puhe- ja/tai kielihäiriöistä lasta tai aikuista ehkäisemällä, lieventämällä ja poistamalla kielen ja puheen häiriöitä sekä niihin liittyviä vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin ongelmia. Puheterapiassa arvioidaan ja kuntoutetaan myös syömis- ja nielemistoimintoja, äänentuottoa sekä lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia. Puheterapiaa saa antaa logopedian koulutusohjelmasta valmistunut henkilö, jolla on Valviran myöntämä oikeus harjoittaa puheterapeutin ammattia. Puheterapeutti on siis aina laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilöⁱ. Puheterapeuttien työkenttään kuuluva ennaltaehkäisy, arviointi- kuntoutus ja ohjauksellinen puheterapia tulisi toteutua kaikille tarjolla olevana matalan kynnyksen lähipalveluna ja soveltuvin osin etäpalveluita hyödyntäen. Perustason lisäksi puheterapiaa on saatavilla vaativana lääkinnällisenä kuntoutuksena tai yksityisenä terveydenhuollon palveluna.

Kenelle puheterapiaa?

Puheterapian tarvetta voi olla kaikissa eri ikäryhmissä (esimerkiksi lapsi, jonka puheen kehitys viivästyy, änkyttävä koululainen, aivoverenkiertohäiriön vuoksi puheensa menettänyt aikuinen tai dementoitunut vanhus), minkä vuoksi palveluita on oltava tarjolla kaiken ikäisille ihmisille. Puheterapia ja puheterapian tukitoimet on aloitettava mahdollisimman nopeasti kuntoutustarpeen havaitsemisen jälkeen. Näin saavutetaan paras kuntoutustulos ja ehkäistään liitännäisoireiden syntyä. Koska puheterapeutteja ei ole riittävästi palveluiden tarpeeseen nähden, palvelut kohdistuvat tällä hetkellä pääasiassa alle kouluikäisiin lapsiin. Tämän seurauksena koululaiset, työikäiset ja ikääntyvä väestö jäävät suurilta osin palveluiden ulkopuolelle. Oikeus vuorovaikutukseen ja kommunikointiin kuuluu kaikille, joten on eettisesti kestäväntöntä, ettei palveluita ole tarjolla kaikille ikäryhmille.

Puheterapian hyöty

Puheterapeutin työn tavoitteena on parantaa yksilön toimintakykyä, jotta mahdollisimman itsenäinen arjessa selviytyminen olisi mahdollista. Puheterapeutti arvioi, kuntouttaa ja ohjaa asiakkaita ja heidän lähihenkilöitään, jotta asiakkaan toimintakyky paranisi. Ennaltaehkäisevä työ on tärkeä osa puheterapeutin työtä. Esimerkiksi vanhempien systemaattisella ohjaamisella on saatu hyviä tuloksia pienten lasten kielellisten taitojen kehityksen tukemisessa. Varhain tehdyn diagnosoinnin ja ajoissa aloitettujen tukitoimien sekä mahdollisimman tarkoin kohdennettujen kuntoutustoimien avulla voimme edistää yksilön kielellisten taitojen kehittymistäⁱⁱ sekä mahdollisesti ennaltaehkäistä myöhempien oppimisvaikeuksien ja psykososiaalisten ongelmien syntyä. Tutkimuksen mukaan puheterapian hyötysuhde on 1:1,3–6,43, joten kuntoutustoimiin panostaminen on yhteiskunnallisesti tarkastellen järkeväⁱⁱⁱ.

Arvioinnin avulla selvitetään pärjäämistä arkielämässä

Puheterapeuttisen arvioinnin perusteella määritellään puheterapian tai muiden toimintakykyä tukevien palveluiden tarve. Puheterapeutti käyttää arvioinnissaan haastattelua, havainnointia, testejä ja muita mittareita ja selvittää millä tavoin asiakkaan ongelma tai häiriö vaikuttaa arkielämässä pärjäämiseen. Arviointipaikka ja arviointijakson pituus määräytyvät kommunikoinnin ongelman tai häiriön vaikeustason mukaan. Joskus arviointijakson yhteyteen sisällytetään myös erilaisten puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien (esimerkiksi tukiviittomat, kuvat, älypuhelimet, muut tekniset laitteet) kokeilu. Arviointipaikka voi olla terapeutin vastaanotto tai asiakkaan tuttu toimintaympäristö, ja arvioinnin pituus voi vaihdella 3–5 kerrasta 10 tapaamiskertaan. Puheterapeutti määrittää peruspalveluiden tasolla arviointitavan em. seikoin.

Puheterapeuttista kuntoutusta voidaan toteuttaa monella eri tavalla

Puheterapiakuntoutus toteutuu yleensä yksilö- tai ryhmäterapiana. Terapiajaksojen pituus ja intensiivisyys määräytyvät toimintakyvyn arvioinnin sekä yksilöllisesti asetettujen tavoitteiden perusteella. Yksilöllisen kuntoutuksen sijasta voidaan toteuttaa lyhyitä alle kymmenen kerran ohjausjaksoja, jolloin harjoittelu perustuu kotiharjoitusten tekemiseen ja ohjaamiseen (esim. yksittäisen äännevirheen harjoittelun ohjaus tai puheammattilaisen äänenkäytön ohjaus, ns. lievät pulmat). Jakson tavoitteena voi olla myös selvittää, hyötyykö asiakas puheterapeuttisesta kuntoutuksesta. Joidenkin asiakkaiden kohdalla lyhyen jakson aikana voidaan harjoitella valmiuksia (esim. keskittyminen, toiminnanohjaus). Mikäli asiakkaan ongelmat ovat monimuotoisia (esimerkiksi pienet puhumattomat lapset) tai vaikea-asteisia, puheterapiajaksojen tulee olla intensiivisiä ja pitkäkestoisia (vähintään 40 käyntikertaa vuodessa). Jos perusterveydenhuollon tasolla toteutettava kuntoutus ei ole riittävää, asiakas voidaan ohjata erikoissairaanhoidon arvioon, joka tarvittaessa ohjaa asiakkaan Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin. Asiakkaan sitoutuminen kuntoutukseen sekä ympäristön ohjaus on aina tärkeä osa kuntoutusta.

Ympäristön ohjauksen avulla parempiin tuloksiin

Ympäristön ohjaaminen on tärkeä osa puheterapeuttista arviointia ja kuntoutusta. Tavoitteena on lisätä lähihenkilöiden ymmärrystä asiakkaan tilanteesta sekä näyttää ja mallittaa keinoja, joiden avulla he voivat tukea asiakkaan suoriutumista arjen toimintaympäristöissä. Ohjaus voi suuntautua asiakkaan omaisiin (esim. vanhemmat, puoliso, sisarukset) tai lähiympäristöön (esim. päiväkodin, koulun tai hoivakodin henkilökunta). Ympäristö voi omalla toiminnallaan vähentää kommunikaatio-ongelmasta aiheutuvaa haittaa ja toisaalta tukea asiakasta uusien omaksuttujen taitojen käyttöön ottamisessa.

Tiedon jakaminen ja palveluiden kehittäminen on osa puheterapeutin työtä

Puheterapeutin työhön kuuluu myös tiedon jakaminen kommunikointiin, kieleen, puheeseen, oppimisvaikeuksiin sekä syömiseen ja nielemiseen liittyvissä asioissa. Puheterapeuttien tulee peruspalveluissa osallistua uusien toimintamallien ja -tapojen kehittämiseen sekä tiedon lisäämiseen yhteistyössä lähialojen kanssa (esimerkiksi lääkärit, neuvolapalvelut, varhaiskasvatus, koulutoimi). Lähiammattikuntien kouluttaminen, uudet palveluinnovaatiot sekä

yleisesti hyödynnettävissä olevien tietovarantojen kehittäminen ja ylläpito esimerkiksi puheen ja kielen taitojen havainnointiin, tukemiseen ja ylläpitoon ovat myös osa ennaltaehkäisevää työtä, jota puheterapeutti tekee.

Puheterapeuttien koulutusmääriä on lisättävä

Puheterapeuttipula on tiedetty ja tunnustettu tosiasia. Aloituspaikkoihin tulisi saada huomattava lisäys, jopa tuplata sisäänotto, jotta tässä paperissa kuvatut kaikille ikäryhmille tarvittavat palvelut voidaan turvata. Koska lisäykset koulutusmääriin tuovat helpotusta vasta vuosien kuluttua lisäyksestä, ammattikuntamme on luotava uusia ennaltaehkäiseviä toimintatapoja ja hyödynnettävä digitalisaatiota palveluiden tuottamisessa. Jokaisen puheterapeutin sekä puheterapeutin työnantajan tulee huolehtia siitä, että pakolliset priorisoinnit tehdään siten, että ne, jotka saavat palveluita saavat tarpeeseensa nähden riittävän määrän. Hätäisellä arvioinnilla ja yksittäisillä kohdentumattomilla seurantakäynneillä, jotka jaetaan alueellisesti tasapuolisesti, emme pysty kohentamaan yhdenkään asiakkaan toimintakykyä.

Suomen Puheterapeuttiliitossa 7.4.2017

ⁱ Finlex (2016). Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä. Haettu 16.12.2016 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940559>

ⁱⁱ Miettinen, L., Heikkinen, E., Juhala, S., Suvanto, A., Vikkula, L. & Vuorio, E. (2016). Kielellisen erityisvaikeuden kuntoutus – Hyvät puheterapiakäytännöt. Helsinki: Suomen Puheterapeuttiliitto ry. <http://www.puheterapeuttiliitto.fi/binary/file/-/id/107/fid/1318/>

ⁱⁱⁱ THL (2016). Terveyden edistämisen kustannusesimerkit. Haettu 24.8.2016 osoitteesta: <https://www.thl.fi/fi/web/terveyden-edistaminen/perustelut/vaikutukset-ja-vaikuttavuus/rahat/esimerkit#puheterapia>